

К. П. БАДАЛОВ *

ФОРМОВЕ РОЗМАЇТТЯ ВИДІВ ДУБА НА ВЕСЕЛОБОКОВЕНЬКІВСЬКІЙ СДДС

Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького

Інвентаризація насаджень Веселобокovenьківської СДДС (нині науково-дослідний опорний пункт «Веселі Боковеньки») показала, що на території станції у парку, арборетумах і лісових культурах ростуть 14 видів і 26 різновидів і форм роду *Quercus L.* Багаторічні випробування дубів імеретинського, Гартвіса та еруколистого, що мало поширені в Україні, та вапнякового, який виявлено вперше, дали позитивні результати. Усі дуби рекомендовані для ширших випробувань. Останні два види характеризуються високою посухостійкістю і здатністю рости на змитих схилах балок.

Ключові слова: види дуба *Quercus L.*, формове розмаїття, посухостійкість.

Згідно з літературними даними, екзотичні види дуба в Україні вперше уведені в культуру з початку XIX сторіччя і на 1886 рік за даними інвентаризації [5] їх кількість становила приблизно 50 видів і форм. До 1952 року загальна кількість інтродуцентів у дослідних насадженнях, парках і арборетумах України досягла 27 видів і 18 форм [5]. Через 29 років М. Ф. Каплуненко [3] надає найбільш повний і вивірений список, що складався з 49 таксонів. Але, на наш погляд, і він не є остаточним. Наприклад, його слід доповнити за рахунок *Quercus calcarea* Troitz., що проходить випробування на Веселобокovenьківській СДДС з 1930 року (Степова зона, Правобережна Україна).

Перший перелік видів дуба, які росли у дендрологічному парку «Веселі Боковеньки», надає М. Л. Давидов [1]. Дещо пізніше Е. І. Іванова [2] та В. М. Кисілевич [4] сповіщають про відношення цих видів до сильних холодів зими 1928 – 1929 років. У той час випробовували 9 видів і форм дуба. У наступні роки кількість інтродукованих видів зростає і на початок сорокових років, згідно з документальними даними, на станції випробовували 25 видів дуба. У роки воєнного лихоліття з різних причин (невідповідність умовам середовища, хижацьке вирубання екзотів окупантами – встановити причину зникнення кожного втраченого виду не завжди можливо) їхня кількість зменшилась і після детальної інвентаризації, проведеної протягом 1985 – 1997 років, встановлено, що на Веселобокovenьківській СДДС ростуть 14 видів і 26 різновидів і форм роду *Quercus L.* Деякі з них в Україні дисконтовані вперше (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік видів, різновидів і форм роду *Quercus L.*, що ростуть на Веселобокovenьківській СДДС

№ з/п	Вид	Різновиди та форми	Рік інтродукції	Тип умов місця вирощування	Тип вирощування
1	2	3	4	5	6
1.	Дуб бореальний – <i>Q. borealis</i> Michx.		1998	D ₁	поодинокий
2.		<i>f. maxima</i> (Marsh.) Ashe	1893	D ₁ , D ₃	лісові культури, куртини
3.	Дуб каштанolistий – <i>Q. castaneifolia</i> G.A.M.		1935	D ₁	лісові культури
4.		ложкоподібна – <i>f. cucullata</i> Hort.	1935	D ₁	домішка до основної форми
5.		пурпурова – <i>f. purpurascens</i> Hort.	1935	D ₁	домішка до основної форми
6.	Дуб великопиляковий – <i>Q. macranthera</i> Fisch. et Mey		1900	D ₁	поодинокий
7.		перисторозсічена – <i>f. pinnatifida</i> Medw.	1935	D ₁	рядковий
8.	Дуб Гартвіса – <i>Q. hartwissiana</i> Stev.		1935	D ₁	лісові культури
9.		ложкоподібна – <i>f. cucullata</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми

* © К. П. Бадалов, 2008

ЛІСІВНИЦТВО І АГРОЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ

Харків: УкрНДЛГА, 2008. – Вип. 112

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	
10.		пурпурова – <i>f. purpurascens</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми	
11.		великоплода – <i>f. macrocarpa</i> Medw.	1930	D ₁	домішка до основної форми	
12.	Дуб звичайний – <i>Q. robur</i> L.		1890 і пізніше	D ₁ , D ₂ , D ₃	лісові культури, куртини	
13.		рання – <i>f. praecox</i> Czen.	1890 і пізніше	D ₁ , D ₂ , D ₃	лісові культури, куртини	
14.		пізня – <i>f. tardiflora</i> Czen.	1893	D ₁	лісові культури, куртини	
15.		пірамідальна – <i>f. fastigata</i> (Lam.) D.C.	1893	D ₁	груповий	
16.		пірамідально-кипарисоподібна – <i>f. fastigata-cupressoides</i> Hort.	1900	D ₁	поодинокий	
17.		конкордія (золотаво-жовте листя) – <i>f. concordia</i> Petz. et Kirchn.	1900	D ₁	поодинокий	
18.		пурпурова – <i>f. purpurascens</i> D.C.	1962	D ₁	домішка до основної форми	
19.		темно-пурпурова – <i>f. atropurpurea</i> Hort.	1962	D ₁	домішка до основної форми	
20.				1935	D ₁	домішка до культури дуба звичайного
21.			вужколиста – <i>var. angustifolia</i> D. Sosn.	1934	D ₁	поодинокий
22.	Дуб імеретинський – <i>Q. imeretina</i> Stev.	рання – <i>f. praecox</i> Hort.	1935	D ₁	домішка до культури дуба звичайного	
23.		пізня – <i>f. tardiflora</i> Hort.	1935	D ₁	домішка до культури дуба звичайного	
24.		пурпурова – <i>f. purpurascens</i> Hort.	1935	D ₁	домішка до культури дуба звичайного	
25.	Дуб еруколистий – <i>Q. erucifolia</i> Stev.		1938	D ₁	поодинокий	
26.	Дуб довгоніжковий – <i>Q. longipes</i> Stev.		1968	D ₁	рядковий	
27.	Дуб скельний – <i>Q. petraea</i> Liebl.		1935	D ₁	лісові культури	
28.		мушмулолиста – <i>f. mespilifolia</i> (Wallr.) Schw.	1900	D ₁	поодинокий	
29.	Дуб вапняковий – <i>Q. calcarea</i> Troitz.		1930, 1935	D ₁	лісові культури	
30.		листя з 4 неглибокими лопатями – <i>f. lobata</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми	
31.		листя зворотно-яйцеподібне, велике, з глибокими зубчастими лопатями – <i>f. pinnatisecta-irregularis</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми	
32.		листя яйцеподібне з глибокими, іноді зубчастими лопатями – <i>f. pinnatipartita</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми	
33.		листя еліптичне, дрібне, глибоко зубчато-лопатево – <i>f. erectiuscula</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми	
34.		великоплода – <i>f. macrocarpa</i> Hort.	1930	D ₁	домішка до основної форми	

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
35.	Дуб пухнастий – <i>Q. pubescens</i> Willd.		1938	D ₁	поодинокий
36.	Дуб гірський – <i>Q. montana</i> Willd.		1900	D ₁	поодинокий
37.	Дуб білий – <i>Q. alba</i> L.		1967	D ₁	поодинокий
38.			1900	D ₁ , D ₂ , D ₃	лісові культури, куртини
39.	Дуб великоплодий – <i>Q. macrocarpa</i> Michx.	розтятолиста – <i>f. olivaeformis</i> (Michx.) Gray.	1900, 1933	D ₁	поодинокий
40.		пурпурова – <i>f. purpurascens</i> Hort.	1900	D ₁	поодинокий

За місцями походження 3 види припадають на Європу, 7 – на Кавказ і 4 види – на Північну Америку.

За винятком основної форми дуба бореального – *Q. borealis* Michx., дуже рідкісної для насаджень України, вік екзотичних видів дуба знаходиться у межах 65 – 108 років, що дає підставу рекомендувати їх для широкої культури у відповідних лісорослинних умовах. Це стосується насамперед таких порід, як дуби Гартвіса, імеретинський, еруколистий і вапняковий. Останні два види мають високу посухостійкість й властивість успішно рости на сухих змитих схилах балок. Декоративні форми дуба вапнякового – *pinnatisecta-irregularis*, *pinnatipartita* та *erectiuscula* слід використовувати в зеленому будівництві у вигляді солітерів або групових посадок.

Висновки. В результаті багаторічної інвентаризації видів роду *Quercus* L. встановлено, що на території Веселобоківської СДДС ростуть 14 видів і 26 різновидів і форм, деякі з яких для дендропарків України поодинокі, а таксони дуб вапняковий з його формами виявлені лише у насадженнях Веселобоківської СДДС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Давидов М. Л. Нарис Весело-Боківського дендрологічного парку // Додаток до «Трудів з лісової досвідної справи на Україні». – Х., 1928. – 38 с.
2. Іванова Е. І. Матеріали студій парку при Веселобоківській дендрологічній станції // Труды з лісової досвідної справи на Україні. – Х., 1930. – Вип. XV. – С. 59 – 96.
3. Каплуненко Н. А. Интродукция дубов на Украину. – К.: Наук. думка, 1981. – 163 с.
4. Кисілевич В. М. Вплив зими 1929 року на зріст екзотів Веселобоківської дендрологічної станції // Труды з лісової досвідної справи на Україні. – Х., 1930. – Вип. XV. – С. 97 – 122.
5. Лыта А. Л. Озеленение населенных мест. – К.: Изд. Академии архитектуры УССР, 1952. – 7 с.

Badalov K. P.

OAK SPECIES FORMS VARIABILITY IN VESELOBOKOVENKIVSKA RESEARCH STATION

Ukrainian Research Institute of Forestry and Forest Melioration named after G. M. Vysotsky

Inventory of stands in Veselobokovenkivska SDRS (now it is the Research base «Vesely Bokovenky») showed, that in the garden, arboretums and forest cultures in its territory 14 species and 26 varieties and forms of genus *Quercus* L. are presented. Durable trials of such infrequent in Ukraine species as *Q. imeretina* Stev., *Q. hartwissiana* Stev., *Q. erucifolia* Stev. as well as *Q. calcarea* Troitz., which was registered for the first time, are perspective. All of them were recommended to extensive trails. *Q. erucifolia* Stev. and *Q. calcarea* Troitz. are characterized by highly drought resistance and ability to grow on the sweep soils of ravines' slopes.

К e y w o r d s : species of *Quercus* L., forms diversity, drought resistance.

Бадалов К. П.

ФОРМОВОЕ РАЗНООБРАЗИЕ ВИДОВ ДУБА НА ВЕСЕЛОБОКОВЕНЬКОВСКОЙ СДОС

Украинский научно-исследовательский институт лесного хозяйства и агролесомелиорации им. Г. Н. Высоцкого

Инвентаризация насаждений Веселобокovenьковской СДОС (ныне научно-исследовательский опорный пункт «Веселые Боковеньки») показала, что на территории станции в парке, арборетумах и лесных культурах произрастает 14 видов и 26 разновидностей и форм рода *Quercus* L. Многолетние испытания таких редко встречающихся на Украине видов, как дубы имеретинский, Гартвиса и эруколистный, а также впервые отмеченный известняковый дали положительные результаты. Все они рекомендованы для более широких испытаний. Последние два вида выделяются исключительной засухоустойчивостью и способностью расти на смытых склонах балок.

К л ю ч е в ы е с л о в а : виды дуба *Quercus* L., формовое разнообразие, засухоустойчивость.

Одержано редколегією 24.10.2007 р.